

BoonBerichten

Mededelingen en berichten van het Louis Paul Boon Genootschap
Nummer 156, maart 2021

Jan de Lichte stond centraal in de [Boonberichten 151](#) van vorig jaar november. Dat was naar aanleiding van de tv-serie *De bende van Jan de Lichte* en de reacties daarop. Ook kwam het boek *De eeuw van Jan de Lichte* van Elwin Hofman aan bod. Deze *Boonberichten* staan opnieuw in het teken van de bende van Jan de Lichte. Patrick De Wolf liet ons namelijk weten dat een uitvoerig artikel van Stefaan de Feyter over de Bende van Jan De Lichte in *Het land van Aalst* online beschikbaar is. En het boek *De eeuw van Jan de Lichte* werd uitgebreid besproken in *De lage landen*. Jan Louies vervolgt zijn rubriek 't is maar een woord, ditmaal eveneens in het kader van Jan de Lichte.

JAN DE LICHTÉ

IN HET LAND VAN AALST

Historicus Stefaan de Feyter deed uitgebreid onderzoek naar de tijd van Jan de Lichte. Hij publiceerde erover in het tijdschrift *Het land van Aalst*, nummer 4-5, 1981, p. 169-253. In het artikel 'De Bende van Jan De Lichte' belicht hij de volgende aspecten:

- De politieke en economische toestand in de tijd en de streek van Jan de Lichte
- Hiërarchie en leiding in de bende
- De sociale toestand van de bendeleden
- De misdaden: voorbereiding en uitvoering
- Processen en bestraffing

In het artikel is heel veel achtergrondinformatie en feitenmateriaal over de bende van Jan de Lichte te vinden voor iedereen die zich wil verdiepen in deze materie.

Aan het einde van het onderzoek maakt de auteur de balans op van zijn bevindingen. Hij doet dit door zijn bevindingen te vergelijken met het beeld van de bende van Jan De Lichte, zoals dat gevormd werd door de (volks)romans. Het boek van Louis Paul Boon acht hij hiervoor het best geschikt.

"Een eerste misvatting van Boon - wellicht deed hij het opzettelijk - is dat hij de persoon van Jan De Lichte nogal positief voorstelt. Volgens hem was Jan De Lichte een eerder zachtaardig iemand, een "klijsterlicht", die graag grappen maakte, kon lezen en schrijven en zelfs Frans sprak. Uit onze studie bleek echter dat Jan De Lichte allerm minst een grappenmaker was. Hij sprak helemaal geen Frans en kon zelfs zijn naam niet schrijven."

"Een tweede onjuistheid begaat Boon in zijn voorstelling van de bende. Hij maakt er een ware organisatie van. De Bende zou in een aantal groepen onderverdeeld worden. De buit van de diefstallen zou in een gemeenschappelijke kas terecht komen en evenredig verdeeld worden. Er was volgens hem ook een heel net van spionnen, boodschappers en geheimschrijvers. Michel Embo nam, als beheerder van de bende-kas, een belangrijke plaats in.

Ook hier waren onze bevindingen heel anders. Men kan wel van een bende spreken, omdat een groot deel van de misdadigers elkaar kende en soms met mekaar in contact kwam. Van organisatie, hiërarchie, laat staan van een kas, was er echter geen sprake. Embo was een gewone heler, die niet eens kon lezen of schrijven. De bende zou ook vrachtwagens overvallen hebben, tot in Frankrijk toe. Kooplieden en voerlieden konden een vrijgeleide kopen, waardoor zij veilig waren voor overvallen vanwege de bende. Het was dus een soort tol, die men moest betalen om veilig te kunnen passeren. Maar ook hierover is in de processen geen sprake."

"Louis Paul Boon tracht het zo voor te stellen, alsof Jan De Lichte uit edelmoedigheid, om de bedelaars en landlopers te helpen, een bende gesticht heeft: zieken, gearresteerden, vrouwen en kinderen werden immers vergoed met geld uit de gemeenschappelijke kas. Dit initiatief had zoveel succes dat alle behoeftigen van Vlaanderen en Brabant zich tot de bende aangetrokken voelden. Kortom, Jan De Lichte zou met het stichten van zijn bende bijna een sociale revolutie veroorzaakt hebben. Deze voorstelling heeft echter één zwak punt: de kas.

Inderdaad, de bende maakte niet genoeg buit om nog iets in een kas opzij te kunnen leggen. Bovendien, mocht Jan De Lichte al zo edelmoedig geweest zijn als Boon beweert, dan nog zou hij de andere inbrekers en moordenaars van zijn bende nooit zo ver kunnen krijgen hebben, dat die voor een ander gingen zorgen."

Het LAND van
AALST

"Om dieswille dat gij, Anna Marie de Clerck, gebortig van Altert, Lande van Aelst, oudt ontrent de 23 jaeren u soo verre hebt begeben van nu eenige jaeren te loopen ende vagebonderen met Dieven, Schelmen ende Moordenaren, sonder te hebben eenige vaste woonplaetse ofte domicilie, niet sonder achterdencken van benevens Simon Ysenbaert (alhier om verscheyde dieften ende moorden geraebraect, en met den welcken gij verkeert hebt) te hebben gestolen, ofte ten minsten van syne gestolen goederen te hebben geprofiteert..." (30)

Fragment uit de door Stefaan de Feyter geraadpleegde vonnissen, opgenomen in zijn artikel in *Het land van Aalst*

Stefaan de Feyter concludeert: "Waren Jan De Lichte en zijn bendeleden slachtoffers van hun tijd?

Waarschijnlijk wel, wanneer men bedenkt dat tijdens het Ancien Régime het aantal armen ontstellend groot was, vooral tijdens crisissen. Het enige wat men daartegenover wist te stellen waren vaak barbaarse wetten om aan de gevolgen: diefstal, roof en moord, paal en perk te stellen. Zo zei Thomas Morus over de van hun land verdreven kleine boeren, dat hen niets anders overbleef dan te gaan stelen en daarna volgens de wet te worden opgehangen. De overheid stond machteloos, kon of wou niets aan de situatie veranderen. Integendeel, in de Nederlanden en in Frankrijk werden bij herhaling regelrechte jachten gemaakt op vagebonden ten behoeve van de voorziening van (goedkope) arbeidskrachten op de vloot.

Zo kan men ook de bende van Jan De Lichte typeren: een groep doodarme kerels, die totaal aan de grond zaten. Om in leven te kunnen blijven, moesten ze gaan stelen. De meesten waren dan ook geen echte misdadigers, maar eerder lafhartige kerels, die zich op sleeptouw lieten nemen door een paar gehaaide criminelen. Deze laatsten werkten zich dan ook al vlug op tot de kopstukken van de bende."

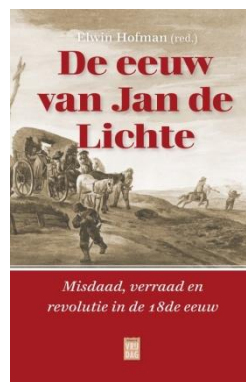
Raadpleeg dit volledige nummer van *Het land van Aalst* online middels [deze link](#).

De geschiedkundige vereniging [Het Land van Aalst](#) werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van het historische Land van Aalst in zijn grootste uitgestrektheid én enkele aangrenzende Oost-Vlaamse gemeenten. Grosso modo hebben wij het dan over het stuk van Oost-Vlaanderen dat zich tussen Schelde en Dender bevindt.

Het tijdschrift *Het Land van Aalst* verscheen voor het eerst in 1949, kort na de oprichting van deze geschiedkundige vereniging. Sindsdien wordt om de drie maanden een nieuwe editie van het tijdschrift uitgebracht. Het bestuur besliste om alle ingescande jaargangen van het tijdschrift vrij te geven. Slechts weinig bibliotheken of particulieren beschikken immers over de complete reeks.

Via onderstaande link kunt u alle edities downloaden en inkijken. Gemakshalve werden de jaargangen per decennium gegroepeerd.

<http://www.hetlandvanaalst.be/wordpress/tijdschrift/oudere-nummers/>

Uitgeverij Vrijdag

2020

De eeuw van Jan de Lichte
Misdadaad, verraad en revolutie
in de 18de eeuw.

Elwin Hofman (red.)

met bijdragen van:
Tom Bervoets, Bruno Blondé,
Lieke van Deinsen, Klaas Van
Gelder, Anaïs Huyghe, Wouter
Ryckbosch, Marjolein
Schepers, Batrijs Vanacker,
Reinoud Vermoesen, Tom
Verschaffel, Renée Vulto en
Heleen Wyffels

DE EEUW

VAN JAN DE LICHTE

Het recente boek *De eeuw van Jan de Lichte* werd uitgebreid besproken door Christophe Madelein in *De lage landen* (voorheen bekend als *Ons Erfdeel*), nr. 1 (februari 2021), p. 58-61: "Jan de lichte: de serie of het boek?" Enkele citaten uit deze bespreking:

"Een tv-serie als *De bende van Jan de Lichte*, naar een roman van Louis Paul Boon, kan interesse opwekken voor een wat ondergesneeuwde periode in de geschiedenis van de Lage Landen: de achttiende eeuw.

In *De eeuw van Jan de Lichte* voeden historicus Elwin Hofman en zijn medeauteurs die belangstelling met vlot geschreven stukken voor een breed publiek. Naast historische misdadiger en romantische rebel blijkt Jan de Lichte nu ook een handig onderwijsmodel."

"Hofman corrigeert het geromantiseerde beeld in de tv-serie, maar niet met opgeheven vingertje:

'Een historische tv-serie is geen geschiedenisles, en gelukkig maar.' De serie kan juist interesse opwekken voor een wat ondergesneeuwde periode in de geschiedenis van de Lage Landen en met *De eeuw van Jan de Lichte* willen Hofman en zijn mede-auteurs die belangstelling voeden."

"In de achttien korte hoofdstukken wordt telkens een thema of een motief uit de serie gelicht, dat gebruikt wordt om een specifiek aspect van de (Vlaamse) achttiende eeuw te belichten.

Er worden wat 'fouten' in de serie blootgelegd, maar dat wordt nooit op een neerbuigende manier gedaan. Integendeel, de auteurs beschouwen het telkens als een kans om te vertellen hoe het wél zat.

De eeuw van Jan de Lichte is toegankelijk voor een breed publiek zonder betuttelend te zijn, vlot geschreven met kennis van zaken zonder pedant te zijn. (...) Wie gegrepen wordt door de serie, zal hopelijk ook Boons roman erbij nemen. Maar wie meer wil weten over wat er nu 'echt' gebeurd is, vindt hier zijn gading."

'T IS MAAR EEN WOORD

Van 1962 tot 1969 liep op de BRT-televisiezender 'Brussel Vlaams' het taalspelletje 't is maar een woord'. Tot het vaste panel hoorden Gaston Durnez en L.P. Boon. Met zijn kwinkslagen, raspende stem en volks accent werd Boontje een echte tv-vedette, die evenals in zijn literair werk ook op TV geen dialectwoorden schuwde. Voor Vlamingen is zo'n woord dan vertrouwd of op zijn minst nostalgisch, voor Nederlanders dan weer intrigerend of exotisch. In deze rubriek behandelen we telkens zo'n term uit Boons woorden-schat... 't is maar een woord!

BEBBEL

Och, hou uw bebbel, gromt Tincke echter in dat onverstaanbaar dialect van Nederbraeckel.

In 'De Bende van Jan De Lichte' (1957) laat Boon bendelid Tincke een 'sprekende' Vlaamse uitdrukking grommen. *Houd uwen bebbel* is inderdaad geen typisch Nederbrakelse uitdrukking, want zij wordt in heel Vlaanderen, van de kust tot Limburg, van Antwerpen tot de Belgische taalgrens, gebruikt. 'Haft annen bebbel' is dus ook Aalsters en het is dus niet verwonderlijk dat Boon er het gegrom van Tincke wat kleur mee geeft.

In het lokale weekblad 'De Voorpost' van 17 november 1978 gebruikt een journalist deze uitdrukking ook als hij het over de babbelvaardigheid van de kappers heeft: *En 't zijn van oudsher steeds de barbirs geweest die nooit ofte nimmer hun bebbel konden houden.*

In 'De Denderklok', destijds een Christen-Vlaams, volksgezind weekblad uit Ninove (dat dichterbij Nederbrakel ligt dan Aalst) schreef iemand in juni 1958: *Die man (CVP-minister Van Den Boeynants), die zijn bebbel nog al eens durft te roeren ...*

Hier dus een andere uitdrukking met het woord bebbel: *Zijnen bebbel roeren*, wat zoveel betekent als

het hoge woord voeren, van je laten horen, je ermee bemoeien... dat kon de Brusselse minister van Landsverdediging en groothandelaar in vleeswaren (vandaar zijn bijnaam Polle Pens) inderdaad zeer goed.

Een oude vriend van Boon, Dolf Boel (Tolf Poets in *De Kapellekensbaan!*) schrijft in een cursiefje in 'De Voorpost' (4/6/1978): *Lanst den anderen kant lasteg omda ze geer in de Kongao zeggen dat d' Ameirekonen en de Fransmans en zelfs de Belzjen geer geren heren bebbel roeren.*

Naar de oorsprong van het woord bebbel moeten we niet te ver zoeken, het zou gewoon van babbel komen, wat mond betekent. Maar 'Och, hou je mond' grommen dat zou Tincke niet afgaan, vrees ik.

Jan Louies

BoonBerichten

*De onregelmatig verschijnende BoonBerichten worden uitgebracht onder verantwoordelijkheid van het bestuur.
Samenstelling en redactie: Erik van Veen*

Bestuur:

Luckas Vander Taelen (voorzitter), Wim Dijkstra en Luc Geeroms (ondervoorzitters), Herman Verlint (secretaris), Erna De Ridder (nieuwsgaring), Erik van Veen (website en BoonBerichten) en Bert Ummelen.

De Erven Boon zijn adviseur van het bestuur.

Secretariaat:

Herman Verlint
Willy la Croixstraat 41
1069 PB Amsterdam
Nederland
+31 (0)20 6100999 / +31 (0)6 45679098

mail@lpboon.net

Bankrekening: BE36068200494781 t.n.v. L.P. Boon Genootschap,
Oude Vismarkt 13, 9300 Aalst, België